

De moeilijke eerste weken van Hilversum 3

Officieel werd er in 1965 al een tijdje gepraat over een nieuw radiostation dat zich vooral op de jeugd zou gaan richten met het brengen van populaire muziek, ook wel popmuziek genoemd. Maar kwam deze plannen ook echt uit? Op 10 augustus van dat jaar werd bekend gemaakt dat de omroeporganisaties bang waren de streefdatum van 1 oktober niet te halen betreffende het openen van het derde radionet in Nederland. Programma technisch was er al wel het nodige uitgevoerd door de Technische Dienst van de Nederlandse Radio Unie, maar op programmatisch gebied was er door de omroepen nog niets voorbereid omdat men eenvoudigweg nog geen cent had ontvangen van regeringswege uit Den Haag.

Een niet bij name genoemde woordvoerder stelde dat men ook niet zonder een welgevulde portemonnee naar een kruidenier kon gaan. In een Kamerdebat had de toenmalige minister Vrolijk, van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk Werk, eerder gemeld dat er genoeg geld voorhanden was om de kosten voor het derde radionet te kunnen dekken. Maar andermaal werd weer eens hoog van de toren geblazen want informatie, destijds ingewonnen, leerde dat de omroepverenigingen pas een week daarvoor de begroting via de

regeringscommissaris voor het Radiowezen bij de regering hadden ingediend. Wel werd duidelijk, gezien de krappe tijd, dat de omroepen slechts met eenvoudige programma's van start konden gaan.

Slechts 11 dagen later werd er een officiële startdatum vrijgegeven. Het bleek namelijk dat het bestuur van de Nederlandse Radio Unie, waarin ook de toenmalige omroepen waren vertegenwoordigd, had besloten dat vanaf 11 oktober, elke dag van 9 uur in de ochtend tot 6 uur in de avond, het derde programma de ether in zou gaan. Het programma, zo werd ook bekend, zou via de FM-band worden uitgezonden, terwijl de NRU het vertrouwen had uitgesproken dat de PTT de faciliteiten voor het uitzenden via de middengolf voor betreffende datum ook gereed zou hebben. Wel gaf men tenslotte aan dat het bestuur van de NRU, met het oog op de financiële kwesties, alleen de kosten kon dekken voor het lopende jaar en dat voor 1966 uitgebreid overleg diende te zijn met vertegenwoordigers van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Op vrijdag 10 september 1965 werd er bekend gemaakt dat het voorlopige programma van Hilversum 3 tot 31 december van dat jaar gehandhaafd zou blijven en als een gezamenlijk programma van de Nederlandse Radio Unie zou worden gebracht. De AVRO, KRO, NCRV en de VARA hadden zich bereid verklaard de eerste drie maanden de programma's te verzorgen. In een officiële verklaring van de NRU werd andermaal duidelijk dat het een programma van eenvoud en van ontspannend karakter zou gaan worden.

Tevens maakte men bekend dat er gebruik zou gaan worden gemaakt van studiofaciliteiten die werden ondergebracht in de kelder van de nieuwbouw van de discotheek van de gezamenlijke omroepen.

Tenslotte werd gemeld dat elk uur, dat men in de ether zou zijn, op het hele uur, een kort nieuwsbulletin zou komen met de duur van maximaal twee minuten, verzorgd door de Radionieuwsdienst.

Mondjesmaat kwam de informatie inzake het toekomstige muziekstation naar buiten en 1 oktober 1965 werd bekend dat de

deelnemende omroeporganisaties hun programmaschema klaar hadden. Uitzendtijden waren definitief gesteld van 9 uur in de ochtend tot 6 uur in de avond. Omdat in eerste instantie de VPRO wel was gepland en zich alsnog had teruggetrokken diende, zo werd gemeld, dat segment nog vanuit Den Haag onder de andere vier betrokken omroepen zou worden verdeeld.

De programmering van de zondag werd verdeeld onder de AVRO en de VARA waarbij om de week de uitzendlengte van beiden veranderde. Wel was het zo dat de VARA het merendeel van de programmering die dag voor zijn rekening zou gaan nemen. Op de maandag was de gehele dag in gebruik door de KRO, terwijl de dinsdag tot 5 uur de NCRV actief zou zijn en het laatste uur nog door de VARA werd meegenomen. Het merendeel van de woensdag was vervolgens voor de KRO, terwijl de rest voor de AVRO zou zijn.

De donderdag was vervolgens geheel voor programma's van de VARA terwijl de vrijdag door de AVRO zou worden gevuld. Op zaterdag waren de uren tot 11 uur in de ochtend ingeruimd voor de AVRO terwijl de rest van de uitzenddag het de NCRV was die voor de programmatische verantwoordelijkheid stond. Alles werd dus geprogrammeerd door de vier verschillende omroepen maar wel onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse Radio Unie. Ook werd bekend gemaakt dat de officiële opening van het station zou worden gedaan door de eerder gememoreerde minister voor CRM, Vrolijk.

De KRO maakte bekend dat men de licht amuserende programma's ging afwisselen met korte actualiteiten van maximaal 3 minuten. 'Heeft Veronica Joost en Tineke bij de KRO hopen we dat Betty en Bert hun populariteit ook zullen halen.' De NCRV had zich ingezet op de populariteit van Skip Voogd, die ook voor verschillende muziekbladen schreef. Onder zijn leiding zouden de platenprogramma's worden gebracht. De VARA meldde zich in te zetten voor tal van verschillende programma's, waarbij het eigen orkest een belangrijke rol zou gaan spelen, terwijl de AVRO vooral beloofde aandacht te besteden aan de automobilisten in een programma met de titel 'de zingende bougie'. Ook beloofde de AVRO

dat zij en de andere omroepen ook gebruik wensten te maken van de onder supervisie van de NRU spelende orkesten. Daarbij zou vooral gebruik worden gemaakt van eerder opgenomen materialen.

Al eerder werd gemeld dat er in de nieuwbouw van de discotheek op het omroepkwartier ruimte werd gecreëerd. Op 1 oktober werd duidelijk dat het ging om een presentatieruimte als wel een hoofdcontrolekamer, waar de banden en platen konden worden opgelegd voor uitzending. Meerdere andere ruimtes werden voor ingebruikname in 1966 gepland. Hard was er gewerkt om het geluid van Hilversum 3 vooral ook via de FM verspreid te krijgen, wat - in samenwerking met de PTT - aardig was gelukt. Slechts het deel van Noord Holland boven Alkmaar en de inwoners van de Waddeneilanden zouden verstoken blijven van een FM-signaal. Wel werden inwoners, ver verwijderd van een FM-zender, aangeraden een buitenantenne aan te (laten) brengen. In de loop van 1966, zo stelde de PTT, zou er een steunzender Wieringermeer gereed komen waarna de overige inwoners ook via de FM zouden kunnen gaan meeluisteren. Tijdens de eerste maanden bleken de uitzendingen alleen via de FM-frequenties beschikbaar en volgens het ministerie van CRM kon het enkele maanden duren voordat ook de middengolf, via de 240 meter, geactiveerd werd.

Dat Hilversum 3 direct geen gevaar werd voor de toenmalige zeezenders, die voornamelijk muziekprogramma's gevuld met popmuziek en aanverwante zaken programmeerden, mag blijken uit een aantal namen van programma's door de vier eerder genoemde omroepen in de eerste drie maanden van het bestaan van Hilversum 3 werden gebracht.

Betty   Boogiewoogie   Cosmopolitan   Dansensemble

Drie in de pan   Echo's van duizenden eilanden (Indonesische volksmuziek)   Elektronisch orgelspel   Hoogtepunten uit operettes, musicals en films   Instrumentaal allerlei   Instuif

Johan Willem Friso Kapel   Keuze van de omroeper   Klanken van
 eigen bodem   Koorzang en orkest   Langs de weg   Leger des
 Heils   Lichte grammofoonmuziek voor Tieners   Lichte
 lunchmuziek   Lichte orkestmuziek   Midi melodie   Muziek aan de
 lopende band   Muziek bij de thee   Muziek is troef
 Operettemuziek   Opgeruimd Orgelspel   Orkestparade   Popopera
 Popshow (dansorkest en solisten)   Promenadeorkest   Ritmisch
 strijkorkest   Tango Rumba   Tienerama   Tienerparade
 Toedeloe   Toonkunst voor allen   Top tien van deze week
 Toptalent   Tot uw orders, gevarieerde muziek   Van uur tot uur
 Vertel dat maar in platen en praten op een dorpsplein   Volksmuziek
 Western Country   Zangsolisten   Zet em op   Zing met ons mee
 Zing zing zing   Zingende boogie

Je mag er vanuit gaan dat bij de start van een nieuw radiostation er volop promotie zal worden verricht om het station onder de aandacht te brengen van het potentiële luisterpubliek. Mede omdat Hilversum 3 een actie was van de bestaande omroepen en de regering in Den Haag om het als alternatief voor het te populaire en in hun oren illegale Veronica te kunnen beconcurreren. Getuige het bovenstaande overzicht van programmanamen werd het me al snel duidelijk, als niet-luisteraar van de beginperiode van Hilversum 3, dat de concurrerende positie van het station ten overstaan van Radio Veronica minimaal zal zijn geweest. Een bij elkaar geraapt geheel aan programma's dat geheel niet een doorsnee popstation kon worden genoemd.

Bij research voor dit artikel heb ik me vooral gericht op datgene dat via de *Gemeenschappelijke Pers Dienst* in de regionale pers naar voren kwam. Niets bijzonders op de dag voor de start van het station in oktober 1965, slechts een korte aankondiging dat Minister Vrolijk het station officieel zou gaan openen. Op de dag van de opening en de

dag erna andermaal geen bijzonderheden behalve de programmering voor de volgende dag.

Pas op zaterdag 13 november, ruim een maand na de officiële start van Hilversum 3, werd er in een langer artikel aandacht besteed aan de programmering en de programmamakers. Zo werd ondermeer vastgesteld dat van de vier betrokken omroepen vooral de KRO de meest frisse en boeiende aanpak van haar programma's wist te bereiken. Ongetwijfeld had de omstandigheid, dat men voor dit doel een enthousiast team jongeren had aangetrokken, hierop een belangrijke invloed gehad. Uit het artikel werd duidelijk, dat de KRO-uitzendingen werden gekenmerkt door een niet aflatende actualiteit. 'De jongens zitten in de letterlijke zin bovenop het nieuws. Ze hebben zo nodig verbindingen naar elk punt in Nederland en het buitenland beschikbaar.'

Als voorbeeld werd genoemd dat Han Mulder enkele dagen eerder op reportage was geweest in Harlingen en omgeving, op zoek naar een zoekgeraakte kist met ammunitie, waarbij de luisteraar door flitsende reportages heet van de naald continue op de hoogte werd gehouden. Over de presentatie werd gemeld dat deze aantrekkelijk was door de volstrekt ongedwongen manier waarop de deejays hun 'commentaartjes en gezegden ten beste gaven'.

Gelukkig concludeerde de niet bij name genoemde journalist dat deze vorm van presentatie niet nieuw was daar het door Veronica al eerder werd geïntroduceerd. Wel nieuw was de actualiteitendrift in het programma van de KRO en op dit punt was Veronica in het nadeel omdat de programma's een week vooraf werden opgenomen en vanaf internationale wateren werden uitgezonden. Maar er was nog een duidelijk verschil volgens de journalist: 'Persoonlijk mis ik de reclame allerminst. Beter voldoen me de korte, luchtige Hilversum 3 commentaartjes, die niet het opdringerige hebben dat reclamespots nu eenmaal hebben.'

Kritisch luisteren was zeker gedaan want hij vervolgde met: 'Uiteraard missen de jongelui nog de rijpheid van de doorgewinterde

radiomedewerkers en foutjes en minder geslaagde stuntjes zijn daardoor niet te vermijden. Maar dit vormt aan de andere kant ook weer een boeiend element aan de uitzendingen van Hilversum 3.' Maar het maken van fouten had volgens hem ook zo zijn charmes getuige: 'Feitelijk maakt de Hilversumse radiofabriek te weinig slippertjes. Wat dat betreft was het in die prille radiotijd interessanter. Het kon toen nog wel eens gebeuren dat een grammofoonmachine plotseling dienst weigerde en ik herinner me ook nog dat Oom Henk (H. F. Oets) van het zo bekende VARA-vragenuurtje voor de kinderen tijdens een uitzending opstond om de openstaande tuindeuren van de studio te sluiten. Er kwam namelijk een onweersbui opzetten en die hadden we via de microfoon toen al eerder horen naderen.'

Een andere programmamaker bij de KRO was Bert de Winter, destijds 28 jaar en die volledig zichzelf bleef als hij achter de microfoon zat. Feitelijk was hij de vliegende reporter bij de KRO en in die tijd hield hij precies bij hoeveel reportages hij had gemaakt. Hij sprak de verwachting uit dat eind 1965 het aantal van 1000 zou worden gehaald. Een nadeel van het hebben van een eigen programma, twee dagen per week, was, dat hij zich gebonden voelde en niet elk moment er op uit kon vliegen om een reportage te maken. Bert de Winter deed zijn presentatie trouwens voor de vuist weg. Dit in tegenstelling tot Betty Snoek, die alle teksten vooraf schreef. Deze 26-jarige KRO-medewerkster was de dochter van Arie Snoek. Die naam staat bij 60 plussers bekend als de man achter de piano in Ab Goubitz zijn Ochtendgymnastiek op de radio.

Dat de KRO redelijk aansloeg bij een deel van het Hilversum 3 luisterpubliek had mede te maken met een half jaar durend onderzoek dat een aantal medewerkers had verricht. Gerard Hulshof was destijds continuïteit regisseur op Hilversum 3. Hij stelde in een interview dat het gesproken woord kort en bondig diende te zijn en feitelijke informatie gefixeerd diende te zijn op herkenbare punten.

Frans Wijsen en Frans de Zwaan hadden voor de start van Hilversum 3 in opdracht van de KRO het onderzoek verricht naar de juiste manier van radiomaken voor het nieuwe station. Men had ondermeer

gerenommeerde radiomakers in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Amerika geïnterviewd. Mede door de inhoud van de interviews kon Gerard Hulshof, samen met zijn programmamakers, een juiste invulling geven en een programma neerzetten dat in grote trekken, volgens hem, met een ideaal station overeenkwam.

Men was tijdens het onderzoek er op gespitst er achter te komen op welke uren er meer, en ook wanneer er minder, zou worden geluisterd. Daarom waren vooral de drukke uren tussen 12 en 13 uur en die tussen 17 en 18 uur tijdens de KRO dagen gevuld met veel 'recht-toe-recht-aan' muziek. Andere uren waren er voor meer diepgang in de programma's. Hulshof: "Het is natuurlijk behoorlijk pionieren, we maken lange dagen van 7 tot 19 uur en er wordt veel geïmproviseerd. De ogen van radioveteranen glimmen als ze ons bezig zien."

Op 21 december werd bekend gemaakt dat het tijdstip waarop het programma van Hilversum 3 ook via de middengolf zou worden uitgezonden, nog niet vast stond. Van de zijde van de PTT maakte men destijds bekend dat het wachten was op het antwoord van minister Vrolijk, die moest vaststellen wanneer Hilversum 3 te beluisteren zou zijn op de 240 meter middengolf. Frankrijk en Ierland, die ook op deze golflengte met zenders actief waren, hadden al meegedeeld geen bezwaar tegen de komst van Hilversum 3 te hebben, maar Hongarije verzette zich wel tegen de uitzending na zonsondergang, omdat dan de reikwijdte van de Nederlandse zenders zo groot was dat het Hongaarse programma gestoord kon worden.

De verwachting was dat Nederland rekening zou houden met de bezwaren van Hongarije, dat ook lid was en is van de Internationale Telecommunicatie Unie. De overweging dat een ander land van achter het toenmalige IJzeren Gordijn, te weten Oost-Duitsland, er nut in zag westelijke zenders te storen, wanneer men dat nodig achtte, legde geen gewicht in de schaal. Oost-Duitsland was namelijk geen lid van de Internationale Telecommunicatie Unie en was dus vrij te doen wat het wenste. Voor de hand zou liggen Hilversum 3 in de

winterperiode eerder uit de lucht te nemen dan in andere jaargetijden.

Volgens een advies aan minister Vrolijk zou dit in december en een groot deel van januari betekenen dat de AM-zender om half vijf uit de ether diende te worden gehaald. Vanaf 21 januari om vijf uur, vanaf 5 februari om half zes en vanaf 20 februari om zes uur. De termijn van zes weken, waarin buitenlandse regeringen bezwaar konden maken tegen de geplande Nederlandse uitzending op 240 meter, liep tussen Kerstmis en Oudjaar 1965 af.

Ondertussen gingen de doorsnee gezapige programma's op Hilversum 3 door en werd bij lange na niet de doelstelling, de concurrent van Radio Veronica te worden, gehaald. De luistercijfers van Hilversum 3, dat later zowel op FM als de AM uitzond, waren pas in de jaren zeventig hoger dan die van Radio Veronica.